

EROL GÜNGÖR IN THE FACE OF THE LEFT AND SOCIALISM: AN ANALYSIS IN THE FRAME OF *YOL DERGİSİ* ARTICLES

CENK BEYAZ

Dr. Öğr., Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Mail: cenk.beyaz@medeniyet.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5012-9839>

ABSTRACT

In this study, 31 articles and 4 translations written by Erol Güngör in *Yol Dergisi* are examined by considering the context of the period between June 7, 1962 and August 3, 1966. In contrast to *Yön*, one of the leading magazines of the period, *Yol Dergisi* hosted right-wing and conservative writers in terms of the political and social context of the period. As a young academic, Erol Güngör also regularly wrote opinion pieces in *Yol Dergisi* with his teacher Mümtaz Turhan. Erol Güngör's writings, which began on December 21, 1965 and ended on August 3, 1966, constitute the data source of this study. These writings are analyzed in terms of Erol Güngör's intellectual framework and the context of the period. In this respect, Erol Güngör's writings are evaluated in relation to the period, taking into account the political, social, economic and similar events that took place between the coup d'état on May 27, 1960 and the memorandum on March 12, 1971. One of the common features of Erol Güngör's writings is his critical attitude towards leftist and socialist thought and actors were based on national and spiritual values. In particular, it is seen that the period and the parties were clustered around the dominant discourse on the theme of anticommunism with the influence of domestic and foreign politics, and within this framework, there was a general state of polarization such as left and right. The trajectory of this period and the ongoing tension led Turkey to a new coup d'état process.

Keywords: Erol Güngör, *Yol Dergisi*, Left, Socialism, Anticommunism.

Makaleye Ait Bilgiler

Makale Türü: Araştırma

Geliş Tarihi: 15.03.2023

Kabul Tarihi: 03.04.2023

Yayın Tarihi: 15.06.2023

Yayın Sezonu: Ocak-Haziran

Makaleye Atıf Bilgisi

BEYAZ Cenk, (2023). "Sol ve Sosyalizm Karşısında Erol Güngör: *Yol Dergisi* Yazıları Çerçevesinde Bir İnceleme". *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*. Yıl: 19 Sayı: 64. (110-123)

muhafazakârdüşünce • yıl: 19 - sayı: 64 • Ocak-Haziran 2022

SOL VE SOSYALİZM KARŞISINDA EROL GÜNGÖR: YOL DERGİSİ YAZILARI ÇERÇEVESİNDE BİR İNCELEME

CENK BEYAZ

ÖZ

Bu çalışmada Erol Güngör'ün Yol Dergisi'nde kaleme aldığı 31 yazısı ve 4 tercümesi, Yol Dergisi'nin 7 Haziran 1962 ve 3 Ağustos 1966 tarihleri arasında yayın hayatını sürdürdüğü dönem çerçevesindeki bağlamı göz önünde bulundurularak incelenmektedir. Dönemin önde gelen dergilerinden biri olan Yön ile zıtlık teşkil eden Yol Dergisi, yayınlandığı süre içerisinde dönemin siyasi ve toplumsal bağlamı açısından sağ ve muhafazakar yazarlara ev sahipliği yapmıştır. Erol Güngör de genç bir akademisyen olarak hocası Mümtaz Turhan ile Yol Dergisi'nde düzenli bir şekilde fikir yazıları kaleme almıştır. Erol Güngör'ün 28 Aralık 1965'te başlayan 3 Ağustos 1966'da son bulan yazıları bu araştırmanın veri kaynağını teşkil etmektedir. Bu yazılar, Erol Güngör'ün fikir çerçevesi ve dönemin bağlamı açısından incelenmektedir. Bu minvalde 27 Mayıs 1960'taki darbe ile 12 Mart 1971'deki muhtıra arasında geçen süre zarfında vuku bulan siyasi, toplumsal, ekonomik ve benzeri olaylar dikkate alınarak Erol Güngör'ün kaleme aldığı yazıları dönem ile ilişkili bir biçimde değerlendirilmektedir. Erol Güngör'ün milli ve manevi değerleri temel alarak sol ve sosyalist düşünceye ve aktörlere eleştirel bir tavır sergilemesi yazılarındaki ortak özelliklerdendir. Bilhassa dönemin ve tarafların, iç ve dış siyasetin etkisiyle antikomünizm temalı hakim söylem etrafında kümelenildiği, bu çerçevede ise sol ve sağ gibi genel bir kutuplaşma halinin mevcut olduğu görülmektedir. Bu dönem içerisindeki gidişat ve devam eden gerilim, Türkiye'yi yeni bir darbe sürecine götürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Erol Güngör, Yol Dergisi, Sol, Sosyalizm, Antikomünizm.

Giriş

Bu çalışmada, 7 Haziran 1962 ve 3 Ağustos 1966 tarihleri arasında yayın hayatını sürdüren *Yol Dergisi*'nde, 28 Aralık 1965'te başlayan ve 3 Ağustos 1966'da son bulan, kendi adıyla 31 telif ve 4 tercüme yazısı; müstear adlarla ise 2 telif ve 7 tercüme yazısı yer alan Erol Güngör'ün kaleme aldığı metinleri ve 27 Mayıs 1960'taki darbe ile 12 Mart 1971'deki muhtıra arasındaki dönem analiz edilmektedir.

Erol Güngör, Türkiye'nin geçmişine, yaşadığı anına ve muhtemel geleceğine bigane kalan bir şahsiyet değildi. Bunun için Türkiye'nin meseleleriyle hayatının sonuna kadar ilgilendi. Üniversiteye tıkanıp kalmış bir akademisyen olmayı tercih etmeyerek sosyal hayat ve cemiyet ile irtibatını her daim canlı tuttu. Kısa süreli idareciliğinde dahi aydın-halk ilişkisini diri tutmaya gayret gösterdi. Türkiye'nin ve insanlığın meselelerine hiçbir zaman kayıtsız kalmadı. Peki, neydi bu meseleler? Bunun cevabını Erol Güngör'ün kaleme aldığı eserlerin başlığından dahi anlamak mümkündür. Güngör, Osmanlı'dan Cumhuriyete geçişte modernleşme sürecine eleştirel bir gözle bakabilmekteydi. Hatta Türk milliyetçiliğini Kemalizm'den de ayrı bir şekilde analiz edebilmekteydi. Ona göre milli kültür dışarıdan, yani Batı'dan çok içeriden belirli aydın zümreler aracılığıyla tahrip edilmekteydi. Ancak Güngör, laikliğin önemine de vurgu yapmaktaydı. Onun için laiklik, gündelik hayattan İslam'ın çıkarılması değil, din ve devlet işlerinin birbirlerine karıştırılmaması idi. Fikirlerini fanatikçe savunmadı, mantıklı, aklıselim olana teveccüh gösterdi, yanlışa yanlışı doğruya doğru diyebilirdi. En temelde Türkiye'nin geçmişini ve anını yadsımadan güncel bir Türk milli kültürünün meydana gelebilmesine yazıları, hocalığı, idareciliği ve şahsiyeti ile katkı sağlamaya çalıştı.

Dönemine göre entelektüel seviyesi yüksek bir ailenin içerisinde yetişen Erol Güngör, İstanbul'da sürdürdüğü yüksek tahsil sürecinde de hem akademi hem de cemiyet muhitlerinde aydın şahsiyetlerle irtibat halindeydi. Fetih Gemuhluoğlu ve Mümtaz Turhan, Güngör'e etki edebilen en belirgin şahsiyetler olarak öne çıkmaktaydı. Küllük Kahvesi çevresi dahilinde çok farklı sosyo-ekonomik ve kültürel seviyeye sahip insanla ilişki geliştiren Erol Güngör, gündelik hayatı, toplumu, siyaseti ve akademiye yakinen tanıyabilme imkanına sahip olabilmıştır.

Erol Güngör, birçok konu hakkında gerekçeli bir biçimde fikirlerini beyan edebilmiştir. Düşüncelerinin kaynağını teşkil eden konular arasında Türk kültürü, milliyetçilik, eğitim, gençlik, Türk dili, din, laiklik, İslam, tasavvuf, misyonerlik ve benzerleri yer almaktadır. Erol Güngör, Türk aydını et-

rafında cereyan eden meseleler üzerinde ısrarla durmaktadır. Yazılarının birçoğunda bu konuya ilişkin sorunları tartışarak çözüm yolları ve öneriler öne sürmektedir. Ona göre, yaşadığı dönem bakımından Türkiye'nin en önemli meselelerinden biri aydın meselesidir. Bu sorunu Osmanlı dönemine kadar götüren Erol Güngör'e göre, Türkiye'deki aydın zümre vazifesinin farkında olarak halkına yabancılaştırmadan, halka üstünlük taslamadan, geçmişini bilerek ve buna göre davranarak körü körüne taklitçiliğe başvurmadan halka karşı sorumluluklarını yerine getirmelidir.

Bu gibi konulardan başka bilhassa *Yol Dergisi'*nde neşredilen yazıları, dönemi itibariyle ve *Yol Dergisi'*nin adeta *Yön Dergisi'*ne yönelik geliştirdiği reaksiyoner tavırdan olsa gerek, anti-komünizm, anti-sosyalizm ve anti-sol çizgide olan Güngör, bilhassa Türkiye'deki sol, sosyalist ve komünist aydınlara ciddi ve ağır eleştiriler yöneltmektedir. Güngör'ün *Yol Dergisi'*ndeki yazılarının geneline bakıldığında bu konuların yanı sıra ülke gündemine dair birçok meselenin de fazlasıyla mevcut olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Atatürk'ün isminin istismar edilmesi, darbe, din ile ilgili meseleler, laiklik, yeterli olmayan din bilgisi eğitimi, genel olarak eğitim süreçleri, gençliğin vaziyeti, talebe cemiyetleri, milli terbiye, kalkınma, öztürkçecilik, Türkçe'nin yanlış ve yetersiz kullanımı, tercüme faaliyetleri, yabancı dil öğretimi gibi konular Erol Güngör'ün yazılarının içeriğini meydana getirmektedir.

Darbe ve Muhtıra Arasındaki Süreç

Erol Güngör'ün *Yol Dergisi'*nde kaleme aldığı yazılar, 27 Mayıs 1960'taki darbe ile 12 Mart 1971'deki muhtıra arasındaki döneme tekabül etmektedir. Türkiye'de o yıllarda hakim olan hava da onun yazılarının bağlamını belirli ölçüde meydana getirmektedir. Bu anlamda Erol Güngör'ün yazılarının incelenmesine geçmeden önce bu dönemin bağlaştırılması önem arz etmektedir.

On yıldan fazla süren bu dönemin önemli eşiklerinden biri de yeni bir Anayasa'nın yazılmış ve referandum neticesinde kabul edilerek yürürlüğe konulmuş olmasıydı. Cumhuriyetin kurulmasından itibaren tek parti yönetiminin ve çok partili hayatın ardından darbe sonrasındaki yeni bir Anayasa ile siyasal ve toplumsal gidişatta birtakım hareketlenmeler meydana gelmişti.

Toplumsal olarak kırdan kente doğru hareketliliğin artması aynı zamanda yeni Anayasa'nın sağladığı imkan ve Avrupa'daki devletlerle karşılıklı olarak yapılan antlaşmalar ile Türk vatandaşlarının yurt dışına işgücü olarak gitmeleri bu dönem içerisinde öne çıkan unsurlardan olmaktadır. Siyasi olarak ise

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD ve Batı bloku tarafında bariz bir biçimde yer almayı tercih eden Türkiye'nin Kıbrıs etrafında cereyan eden meseleleri ön plana çıkmaktadır. Bunların yanı sıra 60 darbesi sonrasında Milli Birlik Komitesi'nin içerisinde tasfiyelerin yaşanması, Yassıada yargılamalarının neticelendirilip idam ve cezaların uygulanması gibi olaylar 1960'ların ilk yıllarında gerçekleşmiştir. 27 Mayıs darbesinden 15 Ekim 1961'deki genel seçimlere kadar partisisiz ve askeri bir yönetim eliyle idare edilen Türkiye'yi, 15 Ekim 1965'teki genel seçimlere kadar üçü İsmet İnönü liderliğinde olmak üzere, biri bağımsızlardan oluşan dört koalisyon hükümeti yönetmiştir. 1965 ve 1969 yıllarında yapılan genel seçimlerin galibi olan Adalet Partisi tek başına ülkenin yönetimini muhtıraya kadar sürdürmüştür (Beyaz, 2021: 34).

Darbe ve muhtıra arasındaki süreci, Türkiye'nin sancılı ancak bir o kadar da fikri canlılığının olduğu bir dönem olarak zikredebilmek mümkündür. 1961 Anayasası'nın sunduğu görece özgürlükçü ortamdan mıdır bilinmez, bilhassa yayıncılığın gelişmesiyle birlikte matbuat üzerinden fikir hareketliliğinin de bir hayli arttığı gözlemlenebilmektedir. Bu yıllarda *Yol Dergisi*'nin yayım süreci iki döneme ayrılmaktadır. Birinci dönem, 7 Haziran ile 17 Ağustos 1962 tarihleri arasındadır. İkinci ve son dönem ise, 14 Aralık 1965 ve 3 Ağustos 1966 tarihleri arasındadır. Erol Güngör'ün yazıları da derginin ikinci ve son döneminde neşredilmiştir. Güngör, derginin neşredilmesindeki amaçlarının ne olduğunu açık bir biçimde izah etmektedir:

"Bu dergiyi çıkarmaya karar verdiğimiz günlerde bir yayın organı ile okuyucu kitlesi arasında kurulması gereken münasebetler üzerinde uzun uzun durmuştuk. Yakın dostlarımız, böyle işlerde tecrübe sahibi olması gereken tanıdıklarımız, Türkiye'nin aydınlara hitap edecek kaliteli bir fikir ve politika dergisine şiddetle ihtiyaç duy(ul)duğunu, bizim de bu yola giderek amiyane tabiriyle "büyük bir boşluğu doldurabileceğimizi" söylediler. ... Bir fikir organı her şeyden önce düşüncenin neşrine vasıta olması gerekti. Nitekim biz de geniş bir okuyucu kitlesi kazanmak uğruna mağazincilik yapacak yerde, az fakat kaliteli bir aydın kitleye hitap etmeyi düşündük ve öylece ortaya atıldık" (Güngör, 15 Şubat 1966).

Genel itibarıyla bu dönem dahilinde vuku bulan olaylar çerçevesinde Erol Güngör'ün ülke gündeminde bariz bir biçimde ön planda yer alan konular hakkında yazılar yazmak yerine daha çok sol, komünizm ve sosyalizm gibi ideolojilerin yanlışlığını ispat etmeye ve yayılmasını engellemeye yönelik ikazların içerisinde yer aldığı yazılar kaleme aldığı görülebilmektedir. Erol Güngör'ün bu dönem içerisinde ön plana çıkan meseleleri yazılarına yansıtmanın bir nedeni de *Yol Dergisi*'ndeki ilk yazısının 28 Aralık 1965'te neşredilmiş olmasıdır. Koalisyon hükümetlerinin sona ermiş olmaları, Adalet Partisi'nin tek başına ülkeye hükümet etmesi ve darbe

sonrası havanın giderek yerini sağ ve sol fikir aykırılıklarına bırakıyor oluşu Erol Güngör'ün yazılarında öne çıkardığı kavramların ve gündelik pratik uygulamaların belirgin olmasını mümkün kılmış olabilir. Bu da Erol Güngör'ün yazıları üzerinden muhtıraya giden süreçte ülkede hakim olan fikri tartışmaların seyrini anlayabilmeye imkan sağlamaktadır.

Bilhassa bu dönem dahilinde bir yanda muhafazakarlık, mukaddesatçılık, gelenekçilik, İslamcılık, sağcılık, milliyetçilik ve benzeri özelliklere sahip bir taraf ile diğer yandan Batıcı olarak kendini tanıtan ancak daha çok sol, sosyalizm ve komünizm ideolojileriyle fikirlerini beyan eden diğer taraf şeklinde iki kampa ayrılan aydın zümrenin durumu Erol Güngör'ün yazılarında birçok kez tasvir edilerek eleştirilir. Güngör'ün yazılarından hareketle kendisinin birinci kampa dahil olduğu gözükabilir. Ancak ikinci kamptakileri kıyasıya eleştirdiği gibi birinci kamptakiler de bu türden eleştirilerden paylarına düşeni almaktadırlar. O, birincilere geçmişî bütünüyle devam ettirmek istedikleri, ikincilere ise geçmişlerinden nefret ettikleri için yazılarında karşı çıkmaktadır (Güngör, 1984: 66-67).

Yol Dergisi'ndeki Yazıların Analizi

Yol Dergisi, yayımlandığı süre boyunca haftalık gazete olarak neşredilse de literatürde dergi olarak adlandırılmaktadır.¹ Neşredildiği dönem itibarıyla fikir hayatının sahipsizliğine vurgu yapılan *Yol Dergisi*'nde "ilmi temellere dayanan bir fikir kalesi yaratmak" hedeflenmekteydi (Sayı 1, 15 Aralık 1965: 3). Bu bağlamda dergide "ilim, fikir ve sanat bağımsızlığı olmadan, ekonomik veya hatta siyasi bağımsızlık beklemenin boş" olduğu dile getirilmektedir (Sayı 24, 25 Mayıs 1966: 3). 1960'lar Türkiye'sinde öne çıkan konulardan biri olan kalkınma meselesi gibi Türkiye'nin karşı karşıya olduğu birçok siyasi, toplumsal, ekonomik ve benzeri sorunu ele almaya çalışan *Yol Dergisi*'nin yazar kadrosu, 1960'ların tanınan şahsiyetlerinden oluşmaktaydı.

Derginin yazı işleri müdürlüğünü Tarık Buğra yürütmekteydi. Dönemi itibarıyla sağ ve muhafazakar diye tabir edilebilecek dünya görüşüne sahip yazarlar arasında Mümtaz Turhan, Mehmet Kaplan, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Erol Güngör, Osman Turan, Nihad Sami Banarlı, Yücel Çakmaklı, Tekin Arıburnu, Esat Kıratlıoğlu, Sebahattin Zaim, Nevzat Yalçıntaş, Sadık Albayrak, Mehmet Eröz, Aclan Sayılğan gibi tanınmış isimler yer alıyordu (Beyaz, 2021: 50-51).

1 *Yol*, haftada bir kez neşredilmesinden ötürü dergi olarak bilinmesine karşın, matbuatın kapak sayfasında *Yol: Haftalık Fikir San'at ve Siyaset Gazetesi* şeklinde vurgu yapılmaktadır. Bu çalışmada neşriyattan *Yol Dergisi* şeklinde söz edilecektir.

Erol Güngör'ün, *Yol Dergisi*'nin 7 Haziran 1962 ve 3 Ağustos 1966 tarihleri arasında yayın hayatını sürdürdüğü süre zarfında 31 telif ve 4 tercüme yazısı kendi adıyla neşredilmiştir. Bunun yanı sıra yine aynı dergide A. B. ve A. Buğra müstearlarıyla telif ve tercüme yazılarının olduğu tahmin edilen Güngör'ün derginin muhtelif sayılarında, "Sanat, Edebiyat ve Sosyalizm" (Sayı 2, 22 Aralık 1965: 12) ile "Sosyalist Ülkelerde Felsefe ve İlim" (Sayı 2, 22 Aralık 1965: 14) yazıları yer almaktadır. Telif yazıları dışında telif eser çapındaki kaliteli tercümelemleri ile Türk fikir hayatını zenginleştiren Güngör, *Yol Dergisi*'nin 28. ve 34. sayıları arasında A. Buğra mahlasıyla Dankwart A. Rustow'a ait "Türkiye'de Siyaset ve İslâmiyet 1920-1955" (Güngör, 22 Haziran 1966; 29 Haziran 1966; 6 Temmuz 1966; 13 Temmuz 1966a; 20 Temmuz 1966a; 27 Temmuz 1966a; 3 Ağustos 1966) başlıklı yazı dizisini tercüme etmiştir. Derginin yayın faaliyetinin son bulmasıyla bu serinin tercümesi sonlandırılmamıştır (Şahbaz, 2022: 125). Bu çalışmada Erol Güngör'e müstear isimler üzerinden atfedilen yazıları incelemeye tabi tutulmamıştır.²

Erol Güngör'ün yazıları, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi deseni aracılığıyla incelenmiştir. Bu doğrultuda *Yol Dergisi*'nde Erol Güngör adıyla neşredilen 31 telif ve 4 tercüme yazı detaylı bir şekilde okunarak öne çıkan kavramlarla kodlamalar yapılmıştır. Bunun neticesinde metinler arası ilişki de göz önünde tutularak 32 kod ve 3 kategori kavram ortaya çıkmıştır:

Kategoriler (3)	Kodlamalar (32)
Uluslararası meseleler	Bolşevikler, komünizm, sosyalizm, Romanya'da sosyalizm, Rus edebiyatı, sosyalist düzenlerin kapitalistleşmeleri, Güngör'ün yabancı dillere hakimiyeti
Ülke gündemi-1 (Ülke içinde komünizm ve sosyalizm)	Sol, sosyalist ve komünist aydınlar, Kalkınma, Atatürk, aydın, darbe, din bilgisi, gençlik, geri kalmışlık, Milli Eğitim Bakanlığı, milliyetçilik, milli terbiye, tercüme, Türk Dil Kurumu, Türkçe'nin yanlış ve yetersiz kullanımı
Ülke gündemi-2 (Sol, sosyalizm ve komünizmden bağımsız olarak dile getirilen diğer ülke gündemleri)	Laiklik, din, eğitim, öğretmen, talebe cemiyetleri, Türk aydınları, yabancı dil öğretimi, Türkçe, Türk dili, öztürkçecilik

Erol Güngör'ün, İngilizce, Fransızca, Arapça ve Farsça dillerini bilmesinden ötürü bu dillerdeki yabancı neşriyatı birinci elden takip edebildiğini söyle-

2 Erol Güngör'ün *Yol Dergisi*'nde neşredilen yazılarının künyeleri Kaynakça kısmında belirtilmiştir.

mek mümkündür. Ele alınan yazılarında yabancı basından ve genel olarak sol, sosyalist ve komünist denilebilecek metinlerin içeriklerinden kendisinin haberdar olduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda bilhassa Sovyet Rusya'nın neşriyatını dikkatle takip eden Güngör, son gelişmelerden, komünist ve sosyalist organizasyonlardan, diğer ülkelerdeki sosyalizm biçimlerinden, Rus edebiyatından ve benzeri unsurlardan rahatlıkla metinlerinde güncel bilgilere yer verebilmektedir. Sadece Sovyet Rusya ile yetinmeyerek ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve gelişmekte olan ülkelerdeki sosyalizm ve komünizm cereyanlarını güncel siyasi akımlarla ve partilerle mukayese etmektedir.

Erol Güngör'ün yazıları üç temel kategori çerçevesinde değerlendirilebilir. Birincisi, uluslararası meselelere odaklandığı yazılarında yabancı dillere hakim olmasının sağladığı avantaj ile Rusya, komünizm, sosyalizm gibi konularda rahatlıkla fikirlerini dayanaklı bir biçimde ortaya koyabilmektedir. İkinci kategorideki yazılarında ise Güngör, Türkiye'de vuku bulan komünizm ve sosyalizm cereyanı etrafındaki fikir ve eylem hareketliliğine odaklanmaktadır. Bu doğrultuda sol, sosyalist ve komünist aydınlar, kalkınma, Atatürk, darbe, din bilgisi, gençlik, geri kalmışlık, Milli Eğitim Bakanlığı, milliyetçilik, milli terbiye, tercüme, Türk Dil Kurumu ve Türkçe'nin yanlış ve yetersiz kullanımı konularının ön plana çıktığı yazılar kaleme alınmıştır. Son kategoride ise, sol, sosyalizm ve komünizm ideolojilerinden bağımsız olarak Türkiye'deki genel gündemleri ele aldığı yazılarında ise laiklik, din, eğitim, öğretmen, talebe cemiyetleri, Türk aydınları, yabancı dil öğretimi, Türkçe, Türk dili ve öztürkçecilik konuları ön plana çıkmıştır.

Sol, sosyalizm ve komünizm cereyanlarını birinci elden takip etmeye gayret gösteren Erol Güngör, Sovyet Rusya'daki ve sosyalizm ve komünizm ile idare edilen ülkelerdeki aksaklıklardan yazılarında sıklıkla söz etmekte, bilhassa gelişmekte olan ülkelerde bu türden ideolojilerin işlevselliğini giderek yitirdiğini vurgulamaktadır. Demirperde gerisi ülkelerde de bu ideolojilerin eski anlamlarını kaybettiğini ifade eden Güngör'e göre, Marksist ve sosyalist fikirlerin kaynağı olarak görülen Sovyetlerden daha az hürriyetçi ve adaletçi bir memleket bulunmamaktadır. Böylelikle Güngör, bahsi geçen ideolojiler etrafında ülkeleri şu şekilde tasnif etmektedir:

"Geri kalmış memleketleri ve fanatik bir Marksizm tatbik eden Kızıl Çin'i de katarsak, bugün dünya ülkelerini iki kategoriye ayırmak mümkündür: Birinci Grup, mevcut durumlarıyla ideolojik emelleri arasında bir uzlaşma yolu bulamayan ve bu yüzden en acil meselelerini ihmal eden Komünist ülkelerden ve onların tesirinde kalan bazı geri ülkelerden teşekkül ediyor. İkinci kategoride ise ütopya

devrini çoktan aşarak meselelere en realist ve en ilmi çözüm yolları bulan Batı memleketleri bulunuyor. İki blok arasındaki bu tezada rağmen muhakkak olan bir şey varsa, o da on dokuzuncu asırdan kalan ideolojilerin zararlı birer hayalden ibaret olduklarının anlaşılmasıdır" (Güngör, 5 Ocak 1966).

Güngör'ün, Türkiye'deki sol ve komünist aydın zümresinden Sovyetler hakkında daha fazla bilgiye sahip olduğu ihtimal dahilindedir. Öyle değilse, Türkiye'deki sol ve komünist aydın zümresi bu ve başka bilgileri haiz olup da Türk halkıyla bu gerçekleri paylaşmamaktadır.

Öyle ki, geri kalmış memleketlerde geri kalmış aydınlar bulunmaktadır. Bunların varlığı insanın yetişmesine de mani olduğundan geri kalmışlık sürekli olarak bir döngü halinde sürüp gitmektedir. Güngör, bu tipteki aydın zümresinin bilgi ve zihin kabiliyetlerinin yeterli olmadığını ve cehalet ile bilgi arasında salındıklarını ifade etmektedir. Ülkemizde bir süre kısıtlı eğitimler verilerek öğretmen yapılan insanlara da değinen Güngör, bu tip aydınların bu gibi süreçlerden geçtiklerini ancak yeterli ve makbul tahsil görmediklerinden ötürü vaziyetin bu duruma geldiğini belirtmektedir.

Erol Güngör, bu türden aydınları tiplendirmektedir. Birinci tip, Batı'daki ülkelere gidip eksikliğini fark ederek giyim kuşam gibi kültürel dış görünüşlerle vaziyeti kurtarmaya çalışanlar olmaktadır. İkinci tip ise, ezikliğini fark eden aydın kendi memleketindeki hakiki aydına kin ve düşmanlık beslemektedir. Bu tip aydınlarla ilgili olarak bir diğer mesele de bu aydınların siyasi tercihleridir. Ona göre, geri kalmış ülkelerde bu tipte aydınların devletçilikten sosyalizme ve komünizme giden bir yolu tercih ettikleri görülmektedir. Güngör, rekabete açık olan özel alanlarda hareket kabiliyeti bulamayan aydın tiplerini için bu yolun daha akıllıca olduğunu vurgulamaktadır. Aynı zamanda özel alanlarda maharet sağlayan kişilere duyulan nefret ve düşmanlık da bu tipteki aydınlardaki devletçiliği de artırmaktadır. Asıl mücadelenin geri kalmış aydınlar ile çağını yakalayabilen modern aydınlar arasında vuku bulduğuna değinen Güngör'e göre, geri kalmışlığın ortadan kaldırılabilmesi için olması gereken geri kalmış aydınların sultasının yıkılmasıdır.

Cumhuriyet ve öncesi dönemdeki aydın figürlerini birbirleriyle kıyas eden Güngör, yerinde saymanın ve Batı düşüncesine ulaşmanın ne yazık ki yeni nesilde de mümkün olmadığını ifade ediyor. Ona göre, geçmiş ve kökü ile irtibat kuramayan bir nesle Batı düşüncesi öğretilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla Türk düşünce geleneğinin kesilmesi ve bundan doğan zararlı neticeler başlıca iki sebebe dayanmaktadır:

“Bunlardan birincisi Cumhuriyet devri içinde yetişen nesillerin, Türk kültürünü anlayabilmek için gereken anahtarlardan mahrum kalmış olmasıdır. Cumhuriyet inkılabı yeni siyasi ve içtimai rejimin prensiplerine göre bir nesil yetiştirmek istiyordu. Bunun için de kendisiyle tezat halinde gördüğü Osmanlı-Türk kültürünün tesirlerinden mümkün olduğu kadar kaçınmaya çalıştı” (Güngör, 26 Nisan 1966).

Bahsi geçen aydın profili için geçmişten kaçışın önemli aşamalarından biri de din olmaktaydı. Türkiye’deki aydın zümrenin din ile kurduğu ilişkiye değinen Erol Güngör, bu cenahın din ve laiklik arasındaki duruşlarını da eleştirmektedir:

“Bizim aydınlar taassubun dinden ileri geldiğini zannettikleri için dine inanamamakla taassuptan da kurtulduklarını zannediyorlar ve bütün felaket de buradan ileri geliyor. Kendi inançlarını objektif hakikat zannederek herkese kabul ettirmeye çalışıyor, bunu yaparken zor kullanmakta da beis görmüyorlar. Türkiye’de hiçbir dini dogma aydınların vehimleri ve peşin hükümleri kadar tehlikeli olmamıştır. Bunlar kendilerine laik diyor ve bu laikliği halka da yaymaya çalışıyorlar. ... Türkiye’de nesiller laik bir terbiye alsınlar diye din bilgisinden mahrum bırakılmışlardır. ... Liseden mezun olan gençlerimiz arasında dört halifeyi de birer peygamber olarak gösterenler vardır. Bunlar Türkiye’deki laiklik problemini, mezhep ihtilaflarını ve şimdi ağızlarında sakız haline gelmiş bulunan din reformunu hangi bilgi ve hangi kafa ile halledeceklerdir?” (Güngör, 29 Haziran 1966)

Tüm bu eleştirilerinin ötesinde Erol Güngör, Türkiye’deki aydınlara kuvvetli bir Türkiye’nin nasıl inşa edilebileceğini de şu şekilde izah etmektedir:

“Böyle kukla oynatır gibi başkalarının kafası ile düşünmek, başkalarının silahları ile çarpışmak Türkiye’ye ne kazandıracaktır? ... 25 yıl önce de Türk aydınları arasında böyle hayranlıklar vardı ve komünistler Rusya’nın komünist düşmanları Almanya’nın muzaffer olmasında Türkiye için fayda görüyorlardı. ... Bugün de bütün mesele Amerika veya Rusya’nın arkasından gitmek değil, kuvvetli bir Türkiye kurmaktır. Kuvvetli Türkiye ise kendi meselelerini bizzat çözebilecek insanlar sayesinde kurulabilir. Yurdunu seven bir insan eğer sosyalist ise, beynelmil komünizmin klişelerini nakledecek yerde Türkiye’de bir sosyalist rejimin hangi imkanlarla neleri gerçekleştireceği üzerinde durur, bunlara kafa yorar. Sosyalizmi istemeyenlere gelince onlara düşen vazife de sosyalizmin Türkiye için sadece zararlı olabileceğini göstermektir. Yoksa onların klişelerine bir başka klişe ile çıkmak değil. ... Türk aydınları fanatik düşüncede ısrar edecek olurlarsa er veya geç bütün memleket bu ideoloji taassubu içine yuvarlanacak ve zaafını kapatabilmek için dışarıdaki kuvvetlere el açacaktır” (Güngör, 13 Temmuz 1966).

Sol, sosyalizm ve komünizmden arınmış ülke gündemi içerisinde neslin kendini yetiştirebilecek nitelikli bir eğitimden mahrum kaldığını da ifade

eden Erol Güngör, gençlere milli bir terbiye vermenin gerekliliğine vurgu yapmaktadır:

“Böylece en asil fonksiyonların dahi ifa etmekten aciz bir maarif sisteminin gençlere milli şuur vermeye çalışmakla ne kazanacağı yahut bu şuuru verip veremeyeceği pek şüphelidir. ... Türkiye tarihinin derinliklerinde kalan değil, fakat yaşadığı hayat içinde var olan bir müşterek kıymet nizamı mevcut bulunmadığına göre gençlere ne aşılacağız?” (Güngör, 22 Şubat 1966)

Ona göre, Türkiye’de sosyalizm gençler arasında cahilce revaç bulurken Sovyetlerde talebeler arasında ideolojik ve ahlaki gelişmenin istenen seviyede olmadığı ve oradaki gençlerin sosyalizme rağbet göstermedikleri gazeteler tarafından belirtilmektedir:

“Feza yolculuğunu sosyalizmin zaferi sayacak kadar saf ve bilgisiz bazı gençler, Türkiye’nin ancak bu sayede ileri bir memleket olabileceğini zannediyorlar. Eğer onlar aynı propaganda faaliyetleri karşısında bizzat Sovyet gençliğinin nasıl bir tavır takındığını bilselerdi bu hayranlıklarından vazgeçebilirlerdi. ... Bizim bazı solcu gençler Amerika’ya küfredip Rusya’ya sempatilerini bildirirken, işin garibi, Rus gençleri de fırsat buldukça, Amerika’ya sempatilerini bildiriyorlar. ... Rus gençleri kendi hallerine sempati duyanlar olduğunu bilselerdi herhalde çok gülerlerdi. ... (Rusya’da) Talebeler hususi hayatlarında siyasi ideolojiye karşı şiddetli itirazlar yaptıkları halde, sırf sınıfı geçmek için Marksizmi tutar görünmeye çalışmaktadırlar” (Güngör, 15 Mart 1966).

Komünist ve komünizm karşıtlarının içinde buldukları vahim durumu anlatan ve komünizm tehlikesinden vurgulu bir biçimde söz eden Güngör, sadece mitinglerle bu tehlikenin bertaraf edilemeyeceğini belirtmektedir. Komünizmin bilhassa fakir ve idealist gençlerde revaç bulmasının birinci dereceden sebebinin kültür ve eğitim sefaleti olduğunu ifade etmektedir:

“Bizim eğitim sisteminden yetişen gençler, cahil ile aydın arasında üçüncü bir kategori teşkil ediyorlar. Bu ikisi arasında kalan insan bir şey olmak isterse ancak şarlatan olabilir; şarlatanlığa en müsait doktrin de komünizmdir. Komünist olmayan gençleri kurtaran şey de onların komünistlerden daha yüksek bir entelektüel seviyeye sahip olmaları değil, milli kültüre bağlı kalmaları, daha az kozmopolit olmalarıdır” (Güngör, 8 Haziran 1966).

Sonuç

Erol Güngör'ün vefatının hemen ardından çıkan *Töre*'nin özel sayısında Ahmet B. Ercilasun, *Yol Dergisi*'ni "örnek alınması gereken, çok üst seviyede haftalık bir dergi" olarak takdim ederek Erol Güngör'ün yazılarındaki kuvvetli Marksizm eleştirileri sayesinde Marksizm'den adeta korunduklarını dile getirmektedir. Çünkü Erol Güngör, "en girift meseleleri, en kısa yoldan ve en anlaşılır şekilde ifade etmeyi biliyordu" (Ercilasun, 1983).

Kaleme aldığı yazıların bugünden bakıldığında dönemi için büyük bir anlamı olmakla beraber aslında bugünkü toplumsal, siyasi ve benzeri unsurlar bakımından Güngör'ün yazıları günümüz için de bir şeyler söyleyebilmektedir. O, Türkiye'deki aydınların, Türk dilinin, kültürünün, neslin, dinin, eğitimin ve devletin o günkü durumunu ve geleceğini dert edinip yazılarında tespitler yaparak çözüm önerilerini sunmuştur. O dönem için yazdıkları unsurların başında gelen Türk aydınları, Türk dili, eğitim, din-laiklik tartışmaları ve benzeri birçok konu bugün dahi toplumsal ve siyasal gerilimlere sebebiyet vermektedir. Bilhassa aydın zümreye yüklediği sorumluluğu esasen öncelikle kendisi yerine getirerek bir örneklik teşkil etmektedir.

Erol Güngör, bilhassa *Yol Dergisi*'ndeki antikomünist, antisosyalist ve antisolcu denilebilecek tavra sahip yazılarında bile hamasete düşmeden, geçmiş nostaljisi ve romantizmi yapmadan, seviyesini koruyarak eleştirilerini gerekçeli bir biçimde ifade edebilmiştir. Onun amacı, Türkiye'ye zararı dokunabilecek bu türden ideolojilere kitlenin ilgisinin azalabilmesi için Türk milli kültürüne ve geçmişine ait, güncel formları da içerisinde barındıran sahil hayat alanları ve yaşayış biçimleri inşa etmektir.

O, öne sürdüğü fikirlerinde istikametini ve tutarlılığını sarsmadan güncel tabirle pragmatik davranmayı tercih ederek, içinde bulunulan ahval içerisinde mevcut problemlerin çözümü için gerek tarihi bilgiyi gerekse uluslararası tecrübeyi öze uygun bir şekilde vücuda getirilebilecek olanı milletçe milli kültürü var etmeyi teklif etmektedir. Örneğin ısrarla Türkçeleşmeyi savunmasına rağmen yabancı dil öğretiminin ne kadar önemli olduğunu birçok yazısında vurgulamakta, hatta sağ ve muhafazakar olarak addedilen siyasi parti mensuplarını yazılarında eleştirmektedir (Güngör, 20 Temmuz 1966).

50 yaşına varamadan vefat eden, ardında çok sayıda velut eserler bırakan Erol Güngör'ün fikirleri, ufku ve önerileri bu toplum için tekrar tekrar gözden geçirilmeyi ve üzerinde detaylı araştırmaların yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Kaynakça

- Beyaz, C. (2021). "Yol'un Sağından Yön'ün Solundan Siyasi Partiler". *Türkiye'nin Yol'u ve Yön'ü (1961-1967) Siyaset-Eğitim-Kültür- Sanat*, (Ed.) Gülcan Işık ve Ahmet Tetik. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. s. 27-61.
- Ercilasun, A. B. (Haziran 1983). "Erol Güngör Hakkında". *Töre*. Sayı 145. Yıl 13. s. 4-7.
- Güngör, E. (1993). *Sosyal Meseleler ve Aydınlar*. İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Güngör, E. (1984). *Dünden Bugünden Tarih – Kültür – Milliyetçilik*. İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Güngör, Ş. (2016). "Erol Güngör". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 14. Cilt. s. 305-307.
- Sökmen, C. (2017). *Marmara Kıraathanesi. Beyazıt'ta Bir Hayat Sahnesi*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.
- Şahbaz, Y. (2022). *Türk Düşüncesinde Aydın Sorunsalı: Bir Erol Güngör Çözümlemesi*. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi.
- Yılmaz, M. (2008) "Erol Güngör". *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 4 Milliyetçilik*, (Ed.) Tanıl Bora ve Murat Gültekinçil. İstanbul: İletişim Yayınları. s. 650-662.

Erol Güngör'ün Yol Dergisi'nde Neşredilen Yazıları

- 1) Güngör, E. (28 Aralık 1965). "İki Ünlü Sosyalistin Otopsisini". *Yol*. Sayı 3. s. 9-10.
- 2) Güngör, E. (5 Ocak 1966). "Değişen Dünyada İdeolojilerin Durumu". *Yol*. Sayı 4. s. 4.
- 3) Güngör, E. (12 Ocak 1966). "Sovyet İmparatorluğu ve Sömürge Entellektüelleri". *Yol*. Sayı: 5. s. 4.
- 4) Güngör, E. (18 Ocak 1966). "Geri Kalmış Aydınlar". *Yol*. Sayı: 6. s. 4.
- 5) Güngör, E. (26 Ocak 1966). "Meyhane Filozofları". *Yol*. Sayı: 7. s. 4.
- 6) Güngör, E. (1 Şubat 1966). "Dış Politika Reçeteleri". *Yol*. Sayı: 8. s. 4.
- 7) Güngör, E. (8 Şubat 1966) "Hangisi Daha Şerefli?". *Yol*. Sayı: 9. s. 4.
- 8) Güngör, E. (15 Şubat 1966) "Aydınlara Hitap Etmek". *Yol*. Sayı: 10. s. 4.
- 9) Güngör, E. (22 Şubat 1966) "Milli Şuur ve Gençlik Terbiyesi". *Yol*. v 11. s. 4.
- 10) Güngör, E. (1 Mart 1966) "Hep Aynı Hikaye". *Yol*. Sayı: 12. s. 4.
- 11) Güngör, E. (8 Mart 1966) "Özgürlük Avukatları". *Yol*. Sayı: 13. s. 4.
- 12) Güngör, E. (15 Mart 1966) "Dışandakiler ve İçeridekiler". *Yol*. Sayı: 14. s. 4.
- 13) Güngör, E. (22 Mart 1966) "Bir Acı Hikaye". *Yol*. Sayı: 15. s. 4.
- 14) Güngör, E. (29 Mart 1966) "Sosyalist Gerçekçiliğin Geri Tepişi". *Yol*. Sayı: 16. s. 4.
- 15) Güngör, E. (6 Nisan 1966) "Gençler". *Yol*. Sayı: 17. s. 4.
- 16) Güngör, E. (13 Nisan 1966) "Son Kongre ve Rus Komünist Partisinin Problemleri". *Yol*. Sayı: 18. s. 4.
- 17) Güngör, E. (20 Nisan 1966) "Dağ Bir Fare Doğurdu". *Yol*. Sayı: 19. s. 4.
- 18) Güngör, E. (26 Nisan 1966) "Türkiye'de Çağdaş Düşünce". *Yol*. Sayı: 20. s. 4.
- 19) Güngör, E. (3 Mayıs 1966) "Atın Dişleri". *Yol*. Sayı: 21. s. 4.
- 20) Güngör, E. (10 Mayıs 1966) "Parti Rehber Olunca". *Yol*. Sayı: 22. s. 4.
- 21) Güngör, E. (18 Mayıs 1966) "Tercüme Faciaları". *Yol*. Sayı: 23. s. 4.
- 22) Güngör, E. (25 Mayıs 1966) "Bir Ülke Bağımsız Oluyor". *Yol*. Sayı: 24. s. 4.

- 23) Güngör, E. (1 Haziran 1966) "Bir Tercüme Faciası (Nietzsche Tercümeleri)". *Yol. Sayı: 25. s. 4.*
- 24) Güngör, E. (8 Haziran 1966) "Aldatmaca". *Yol. Sayı: 26. s. 4.*
- 25) Güngör, E. (15 Haziran 1966) "Politika ve Politikacılar". *Yol. Sayı: 27. s. 4.*
- 26) Güngör, E. (22 Haziran 1966) "Kurutulan Kaynaklar". *Yol. Sayı: 28. s. 4.*
- 27) Güngör, E. (29 Haziran 1966) "Kanun ve Laiklik". *Yol. Sayı: 29. s. 4.*
- 28) Güngör, E. (6 Temmuz 1966) "Türk Dilini Kurtarınız". *Yol. Sayı: 30. s. 4.*
- 29) Güngör, E. (13 Temmuz 1966) "Yeni Bir Dış Yardım Őekli". *Yol. Sayı: 31. s. 4.*
- 30) Güngör, E. (13 Temmuz 1966a) "Bugünkü Rus Edebiyatı-I" (ter.). *Yol. Sayı: 31. s. 11.*
- 31) Güngör, E. (20 Temmuz 1966) "Ortadoęu Teknik niversitesi ve Amerikan Uşaklığı". *Yol. Sayı: 32. s. 4.*
- 32) Güngör, E. (20 Temmuz 1966a) "Bugünkü Rus Edebiyatı-II" (ter.). *Yol. Sayı: 32. s. 11.*
- 33) Güngör, E. (27 Temmuz 1966) "Preuves'e Cevap". *Yol. Sayı: 33. s. 4.*
- 34) Güngör, E. (27 Temmuz 1966a) "Bugünkü Rus Edebiyatı-III" (ter.). *Yol. Sayı: 33. s. 13.*
- 35) Güngör, E. (3 Ağustos 1966) "Bugünkü Rus Edebiyatı-IV" (ter.). *Yol. Sayı: 34. s. 13.*